

Internetoffentligheten som politiskt alternativ

Hemsidor som forum för politisk diskussion och aktivism

FREDRIK HOLMQUIST

Sedan internet började etableras som allmänhetens kommunikationsmedel i mitten av 1990-talet har debattörer och forskare undrat hur det nya mediet påverkat offentligheterna. Samtidigt har diskussionen om demokratins problem i Nordamerika och Väst-europa intensifierats. De två ämnena har sammankopplats och det har funnits ett hopp om att nätet på något sätt ska ha en positiv effekt på demokratin och lindra dess åkommor. Hittills har resultaten huvudsakligen varit negativa eller tvetydiga. Slutsatserna är knutna till vilka antagande de frågande har om demokrati.¹

Den problematiska demokratin

Några återkommande teman i diskussionerna om demokratins problem är: det minskade deltagandet i demokratiska val, de politiska partiernas minskade medlemstal, den minskade aktiviteten i det civila samhället, växande klyftor mellan medborgare och förtroendevalda, samt politikens medialisering (Lundquist, 2001; Olsson, 2002a; 2002b; 2004; Svensson, 2001).

Denna artikel syftar på svenska förhållanden men problemen är ofta generella för västliga demokratier, med olika nationella variationer (Dahlgren, 2003c; 2004; Hubert och Caremier, 2000). Att problemen och kritiken inte gäller demokratin som idé med tillhörande principer, utan den representativa demokratins verklighet råder det stor enighet om. Problemen förklaras oftast med demokratiska staters oförmåga att hantera stora socioekonomiska problem som utanförskap, arbetslöshet och segregation (SOU, 2000). Denna förklaring kombineras gärna med teser om senmodernitetens globalisering, reflexivitet, identitet, individualisering och minskad tilltro till gamla auktoriteter.

Med en kritisk maktanalys reduceras inte problemen enbart till en fråga om materiell levnadsstandard och social identitet (Gustavsson, 2004). Istället framhålls den nyliberala kapitalismens grundläggande över- och underordning av människor i sociala, politiska och ekonomiska relationer. Dessa skapar samhällsliga intressekonflikter och sociala motsättningar i form av förtryck och dominans.

Medborgarnas politiska intresse och engagemang

Många forskare är ense om att det inte är fråga om en varaktig minskning av medborgarnas politiska intresse och engagemang, trots att valdeltagandet och partimedlemmarna har minskat (Amnå, 2004; Bergh och Rubenson, 2001; Holmberg och Oscarsson, 2004; Peterson, m.fl., 2000; Strömbäck, 2004; Åström, 2004). Konsekvenserna av den samtida individualiseringen i samband med det politiska engagemanget, är bland annat ett mer personligt, självförverkligande och självreflexivt utomparlamentariskt engagemang i sociala rörelser, demonstrationer, internetaktivism, medborgarkampanjer, konsumentkampanjer, reklamsabotage, namninsamlingar, ekonomiskt stöd och globala ansatser till opinionsbildning – så kallad enfrågespolitik eller livsstilspolitik (Amnå, 2004; Bennett, 2003a; 2003b; 2003c; 2003d; 2004; Corner och Pels, 2003; Dahlgren, 2004; Gustavsson, 2004; Olsson, 2004a).

Enligt Demokratirådets rapport *Demokrati utan partier* är medborgarnas politiska intresse och engagemang oförändrat högt (Pettersson, m.fl., 2000). Det går inte att tala om en varaktig försvagning av det politiska engagemanget (Amnå, 2004; Holmberg och Oscarsson, 2004). Förändringen från högmodernitetens partipolitik består i en minskad åt-

skillnad av det privata och politiska – det har skett en politisering av det personliga vardagslivet (Sörbom, 2002; 2004; 2005).

Politik bortom den representativa demokratin

Problemet är kanske snarare att partierna och medierna inte fångar upp det engagemang för samhällsfrågor som finns i samhället. Det är partiernas och mediernas uppgift att göra den representativa politiken intressant och angelägen (Bergh och Rubenson, 2001; Holmberg och Oscarsson, 2004; Åström, 2004). Det största hotet på kort sikt mot ett fortsatt högt valdeltagande är avideologiserade val och en sensationslysten mediebevakning som reducerar politiken till marknadsundersökningar och varuutbyten i en konkurrensdemokrati (Gustavsson, 2004). Om någon ska klandras är det främst de självtillräckliga politiska partierna som är dåliga på att mobilisera det existerande intresset. För den representativa demokratin finns väl till för medborgarna och inte tvärtom (Amnå, 2004)?

Men den institutionaliserade politiken normbinds av EU:s stabilitetspakt och dess inflationsbekämpning. Det ideologiska handlingsutrymmet begränsas följaktligen av den överordnade och allt mer nyliberalt orienterade ekonomin. Marknadskrafterna dominerar allt fler livssfärer (Bauman, 1999; Gustavsson, 2004; Nerman, 1997; Olsson, 2002a; 2004a; Strandbrink, 1998; Sörbom, 2004; Vera-Zavala, 2003). Från att ha varit frågor om medborgares behov, blir social välfärd i större utsträckning till den enskilde konsumentens valmöjligheter eller till uppgifter för den filantropiska välgörenheten. Det bör noteras att marknaden inte är demokratisk i betydelsen jämlik, eftersom konsumenter är olika köpstarka, och när offentliga verksamheter privatiseras kan de inte längre påverkas på politisk väg. Avvecklingen har sin motsvarighet i medborgarskapets minskade sociala och politiska betydelse.

Många medborgare – framför allt unga – riktar föga förvånande sitt politiska intresse och engagemang bortom den representativa demokratin (Ahrne och Papakostas, 2004; Amnå, 2004; Corner och Pels, 2003; Dahlgren, 2004; Holmberg och Oscarsson, 2004; Olsson, 2004a; 2005b; Pettersson och Ribbhagen, 2003; Sörbom, 2002, 2004; 2005; Vera-Zavala, 2003). Engagerade medborgare vill inte representeras, utan själva vara aktiva, agera, förändra och se direkta och konkreta resultat. En ny definition av vad som konstituerar det politiska och politik, håller på att definieras, ofta i kontexten av just alternativa sociala rörelser. I dessa är gränserna mellan politik,

kulturella värden, identitetsprocesser och självtillit rörliga. Politik är inte bara en instrumentell aktivitet för att genom mobilisering, organisering och aktivt deltagande förändra maktförhållanden, utan också en kommunikativ aktivitet, ett sätt att hävda gemenskap, värderingar och ideal i den offentliga sfären. Problemet är att rörelser har politiska begränsningar då de befinner sig i ett maktvakuum utan formella redskap att få igenom förändringar. De åstadkommer främst – men inte bara – motstånd, protest och utmaning, snarare än strukturella förändringar (se även McCaughey och Ayers, 2003).

Demokratins problematiska mognadsprocess

Det minskade valdeltagandet och medlemsantalet i partier kan vara en indikation på skepsis, misstro, missnöje eller ett minskat intresse för partipolitiken och de politiska representanterna. Mindre troligt är att det skulle vara tal om ett politikerförakt. Begreppet är en överdriven mediekonstruktion utan saklig grund (Bergh och Rubenson, 2001).

Politiken har i ökad utsträckning anpassats till mediernas och marknadens logik och krav (Corner och Pels, 2003; Olsson, 2002a; SOU, 1999; 2000). Kanske är det ökade missnöjet inför det politiska systemet delvis en följd av mediernas framställningar som på olika sätt underminerat traditionella demokratiska värderingar och identiteter (Dahlgren, 2004)? Men ett eventuellt tilltagande missnöje med politiker kan också ses som en demokratins mognadsprocess, att medborgare har blivit mer självständiga och kritiska än tidigare (Corner och Pels, 2003; Petersson, m.fl., 2005). Har medierna förstärkt medborgarskapet genom att förse det med en ny medvetenhet och nya förväntningar?

I Demokratiutredningens slutbetänkande kopplas det avtagande förtroendet för hierarkiska institutioner till demokratiutvecklingen, som utredarna hävdar har frigjort medborgarna från patriarkala, klerikala och feodala strukturer (SOU, 2000). Den individuella autonomin har ökat och alla slags auktoriteter ifrågasätts eller nonchaleras. Sverige sägs vara ett av världens minst auktoritetsbundna länder, med ett folk som mer än något annat utmärks av en positiv och stark betoning av det individuella självförverkligandets värden.

Det viktigaste är emellertid inte hur verkligt eller omfattande demokratins problem är, utan att det finns en utbredd uppfattning om att demokratin befinner sig i kris (Ibid.). Den uppfattningen säger kanske mer om våra värderingar och förväntningar än om verkligheten (Petersson, m.fl., 2000).

Internet som möjlighet

Demokratins problem har kopplats ihop med den nya informations- och kommunikationstekniken (Olsson, 2002a; Åström, 2004). Datorn och internet anses som verktyg för medborgaren ha kommunikativa möjligheter att förändra demokratin i positiv riktning. Demokratiretoriken som har omgett tekniken har menat att demokratin genom teknikens möjligheter till insyn, kunskap, dialog, debatt och idéutbyte kan bli starkare, djupare, bättre och mer vital.

Numera sker mycket av den interaktiva, progressiva och medborgerliga diskussionen på internet – bortom medborgarskapets institutionaliserade inflytande och på individuellt initiativ (Dahlgren, 2003c; 2004; Olsson, 2002a; 2005b; SOU, 2000). För nyare former av alternativ och utomparlamentarisk politik är nätet inte bara relevant, utan rent av den centrala delen av den offentliga sfären (Bennett, 2003a; 2003b). På internet kan vi börja ana de största hoppen för medborgarkulturer (Dahlgren, 2003c; 2004).² Idealt sett är det i diskussioner om gemensamma angelägenheter som vi lär oss vad vi vill och vad vi kan göra (jfr. Åström, 2004).

I fråga om internets inverkan på demokratin brukar forskare skilja på mobiliseringshypotesen och förstärkningshypotesen (Martinsson, 2001; Åström, 2004). Enligt mobiliseringshypotesen kommer nya grupper att aktivera sig politiskt på nätet. Enligt förstärkningshypotesen kommer internet istället att förstärka existerande politiska maktförhållanden. Även om tillgången till och kunskapen om den nya informationsteknologin ökar och får en jämnare spridning, kommer nätet bara att bli ytterligare en kommunikations- och påverkanskanal för de privilegierade som redan är politiskt intresserade och engagerade.

Undersökningens metodologiska utgångspunkter

Med denna politiska situation som bakgrund gjordes en fallstudie av åtta svenska socialpolitiska hemsidor som potentiella forum för medborgarkultur och deliberativ diskurs³ i internetoffentligheten.⁴ Hur ser det ut nu efter att nyhetens behag lagt sig efter de första årens nyfikenhet och förundran? Hur väl fångar hemsidor upp människors politiska intresse och engagemang? Vilken medborgarroll gick att utläsa av deras diskursdimension och vilken medborgaridentitet gick att utläsa av deras resursdimension? En kvalitativ innehållsanalys krävdes för att få förståelse för den sociokulturella

dimensionen av hur hemsidorna adresserar användarna och av hur dessa använder hemsidorna.

Webbsidor är en form av diskursiv självpresentation. Ett dilemma för socialpolitiska organisationer är hur deras sidor ska adressera både de involverade och allmänheten. Hemsidornas diskursdimension består av mediet som text i bred bemärkelse. Vilka förväntningar har hemsidornas skapare på användarna i deras medborgarroller som politiska aktörer (Jensen och Helles, 2005)? Vad går att utläsa ur hemsidornas möjligheter för dem?

I interaktiva medier är det särskilt intressant att inte bara se hur mediet påverkar användaren, utan också vad användaren kan göra med mediet (Ibid; Wilhelm, 1999; 2000). Resursdimensionen består av användarnas mediebruk. Vilken medborgaridentitet ger användarna uttryck för i sina medborgarroller (Olsson, 2004a; 2005b)? Identiteten som medborgare rör självbilden som deltagare i demokratin i vid bemärkelse; utblickar mot samhället, tankar om det samhälle man lever i och dessutom om tankarna på sig själv som deltagare i samhället.

Diskursdimensionen analyserades genom hemsidorna i sin helhet. Resursdimensionen analyserades genom interaktionen i främst debattforumen, som i sin tur kan härledas till användarens tolkning och förståelse av hemsidan och mer specifikt forumet.

Alternativa socialpolitiska hemsidor

Svenska alternativa socialpolitiska hemsidor kan grovt delas in i fyra övergripande ideologiska intressesfärer: socialistiska, feministiska, miljö/djurrättsaktivistiska och nationalistiska. En del människorättsaktivistiska, fredsaktivistiska och globala rättviserörelser faller delvis utanför de sfärerna.

Över tvåhundra hemsidor har alternativ profil, men endast cirka tjugo stycken av dem har debattforum (se Holmquist, 2005). Av dem studerades två stycken från vardera av de fyra ideologiska sfärerna: *vanster.nu*, *socialism.nu* (socialistiska), *feminetik.se*, *antifeminist.nu* (feministisk och antifeministisk), *vegan.nu*, *faltbiologerna.se*, (miljö/djurrättsaktivistiska), samt *ungsvenskarna.se* och *motstand.org* (nationalistiska).

Teoretiska utgångspunkter

Hur den offentliga diskussionen ska föras och vilken roll medierna kan och bör spela i relation till demokratin har de senaste decennierna ofta diskuterats utifrån Jürgen Habermas *Borgerlig offentlighet* om den refeodalisierade offentligheten (2003/1981).

Denna och hans senare teorier i bland annat *Kommunikativt handlande* (Eriksen och Weigård, 2000; Habermas, 1990) har använts som teoretisk bakgrund för att hävda att internet antingen förser eller inte förser medborgare med en offentlig sfär (Salter, 2003). Vilken slutsats man drar är naturligtvis beroende på vilka kriterier eller normer man har i bedömningen.

Undersökningen har tre huvudteman: medborgare, demokrati och internet (2005). Förståelsen av den medborgerliga dimensionen stöds på socio-kulturell teori om medborgarkultur. De politiska förutsättningarna för människor i sina medborgarroller stöds på statsvetenskaplig och sociologisk teori om demokratins problem, utomparlamentariskt politiskt engagemang samt den liberala och den deliberativa modellens medborgarroller. Internetmediet som detta engagemang sker i eller genom, stöds på medie- och kommunikationsteori om offentligheter, internet och hemsidor.

Medborgarrollen och demokratin

I linje med ett perspektiv på demokrati som en integrerad del av människors livsvärld, är medborgare demokratier mest utmärkande element. Alla regimer har ledare och institutioner, men det är medborgare som gör dem demokratiska (Lundquist, 2001; Petersson, m.fl., 1998; Strandbrink, 1998). Den syn på medborgaren som vägledde uppsatsen var inspirerad av det deltagardemokratiska och det deliberativa demokratiska perspektivets bild av medborgaren. Medborgarrollen spelas inte bara som väljare i relation till politikens formella arenor och institutioner, utan också i vardagen och på informella arenor som inte nödvändigtvis är uttalat politiska (Olsson, 2004a; 2005b; Vera-Zavala, 2003).

Detta Habermasinspirerade perspektiv uppmärksamar särskilt medborgarens kommunikativa praktiker (Olsson, 2004a; 2005b). Den för medborgaren väsentliga kommunikationen sker på fler arenor än på dem avsedda för den formella politiken. Det viktiga för medborgarens kommunikation är inte var den äger rum eller vad den handlar om, utan att den förekommer. Kommunikation i sig bidrar till att skapa och reproducera den övergripande intersubjektivitet som möjliggör demokratin. Medborgarrollen spelas i det civila samhället och i relation till staten, medan människan är konsument i relation till det ekonomiska samhället. Denna tredelning understryker en viktig begränsning för rollen och identiteten som medborgare, då de inte primärt har med det ekonomiska att göra.

I det rådande politiska klimatet försvagas medborgarrollens kommunikativa handlande, ömsesidiga förståelse och respekt, till förmån för konsumentrollens strategiska handlande (jfr. Eriksen och Weigård, 2000). Människors tänkande och handlande anpassas till ekonomin. Det gynnar ett normlöst och kortsiktigt handlande för den enskilde konsumentens egenintresse och ekonomiska vinning.

Vi är så invanda att tänka i det liberala medborgarperspektivets strukturella termer, att vi tenderar att glömma bort att den fungerande demokratin självklart kräver att medborgarskapet också förankras i människors livsvärldsvärderingar och vardagspraktiker (Dahlgren, 2000; 2003c; Olsson, 2004a; 2004b; 2005b). Medborgarskap och en fungerande demokrati är mer än rättigheter, skyldigheter och formella politiska institutioner, det är också en kultur som gör det möjligt. Detta har också påverkat forskningsfältet politisk kommunikation, som i avsaknaden av ett kulturteoretiskt perspektiv både har haft en väl så formell förståelse av vad politik är och en brist på problematiserande resonemang om medborgarna och deras medieanvändning utifrån en kvalitativ metod. Medborgarkulturteorin kan hjälpa oss att förstå varför människor engagera sig politiskt. I samband med hemsidor är frågan om och/eller hur de möjliggör för fler medborgare att delta. Hemsidor kan vara forum som bidrar till spridning och synlighet av olika samhällsgrupper och frågor i alternativa eller oppositionella offentliga sfärer.

Internetpolitiken problematiserad

Politisk aktivitet på internet är i sig ingen garanti för att den gynnar demokratin eller en medborgerlig anda. Mycket sker isolerat och dess bidrag till demokrati kan inte tas för givet (Dahlgren, 2003c; 2004; Davis, 1999; Hill och Hughes, 1998; SOU, 2000; Wilhelm, 1999; 2000). Nätets heterogenitet har en baksida av fragmentisering, med slutna nätverksorganisationer som rör sig mot öar av politisk kommunikation. Dessa öar hotar att undergräva en gemensam offentlig och medborgerlig kultur och den offentliga sfärens integrerande sociala funktion. De kan fostra en stark solidaritet och tillit till den egna gruppen på bekostnad av dem som står utanför. Istället för förståelse och kompromissvilja gentemot andra medborgargrupper, närs intolerans. På nätet finns explicit odemokratiska element. I min undersökning var den nationalsocialistiska sidan *motstand.org* den enda som närde tveklöst odemokratiska åsikter (Holmquist, 2005).

Detta aktualiserar den viktiga problematiseringen av internetoffentligheten som rum för diskussion och som rum för *demokratisk* diskussion (Papa-charissi, 2004). Nätet huserar även icke-demokratiska grupperingar. Är det ett nödvändigt ont i en fri offentlig sfär eller ska det regleras? En censurerande reglering ställer grundläggande frågor om yttrandefrihet.

Utan något tecken på att medborgarnas politiska diskuterande och deltagande har konsekvenser i form av konkret inflytande och delaktighet, riskerar dessutom avståndet gentemot den parlamentariska politiken att öka (SOU, 2000). Hemsidor är i första hand forum för enskilt socialt deltagande och agerande med större betydelse för det egna samvetet än på de områden användarna vill påverka och förändra (Holmquist, 2005; jfr. de Jong, Shaw och Stammers, 2005; McCaughey och Ayers, 2003; Olsson, 2005b). Aktivismen har vuxit men organiseringen har sjunkit, och individuell politisk handling är en svagare maktresurs än organiserad. I andra hand är sidorna forum för samordning och organisering av kollektiv aktivism på och bortom nätet. Den kanske mest aktuella frågan om internets politiska genomslagskraft är om den kollektiva identiteten är tillräckligt stark för ett ökat samordnat agerande. Frågan är relevant både inom respektive ideologiska sfärer och tillsammans med andra sfärer när intressena sammanfaller, nationellt såväl som globalt.

Tidigare forskning

Anthony G. Wilhelm är en av de Habermasinfluerade forskare som menar att internet ofta är en otillräcklig offentlig sfär (1999; 2000). Han har undersökt vilka möjligheter till deliberation som den politiska diskussionen har utifrån Usenet nyhetsgrupper och America Online's (AOL) forum. Wilhelms slutsats är att forumen varken skapade eller förstärkte en allmän opinion som var resultatet av människor vars preferenser hade kritiserats i en offentlig samling. Istället för konsensus och problemlösande var det åsikter i diskussioner, som primärt var sociala.

Wilhelm gör det så kallade normativistiska misstaget att låta en formell demokratinorm utgöra bevis för verklig demokrati, och undervärderar därför de verkliga normerna eller handlingarna (jfr. Åström, 2004). I förhållande till en mer informell förståelse av politisk diskussion, har han inte bara för stränga, utan också missvisande kriterier. Det är att missförstå eller underskatta det sociala sättet på vilka människor diskuterar på nätet, då forumen inte syftar till rationell

konsensus. Mina resultat har visat att politik diskuteras med poetiska, affektiva, humoristiska och ironiska inslag (2005). Wilhelm är medveten om det problematiska i att döma politiskt engagemang efter en ideal, ändamålsenlig och målorienterad deliberativ demokratimodell, men framhåller ändå dess problemlösande syfte som analytisk strategi.

Resultat

Mina urvalskriterier medför att flera av de undersökta hemsidorna tillhör en exklusiv grupp av Sveriges hundratals socialpolitiska hemsidor. De är en för helheten icke representativ minoritet. Men ambitionen var inte att säga något generellt om alla hundratals socialpolitiska hemsidor, utan att göra en kvalitativ fallstudie av ett heterogent urval av de med bäst potential. Tanken är att det i deras kapacitet finns tendenser som pekar på internetoffentlighetens möjligheter för främst unga medborgares allt större utomparlamentariska politiska intresse och engagemang.

De undersökta hemsidorna har överlag bra diskurs- och resursmöjligheter för medborgarkultur och deliberativa diskussioner (2005). Både formen och innehållet ger möjligheter som saknar motsvarighet i de traditionella medierna. Intressant att notera är att diskussionerna ofta utgår från Sveriges Televisions nyheter, dokumentärer och samhällsprogram. Nätets kommersialisering och reglering är inte något större hinder då sidorna nästan undantagslöst var reklamfria och det fanns plats för till och med nationalsocialister – om än i något censurerad omfattning. Hemsidornas funktion som medium för organisering av kollektiv politisk handling på och bortom nätet är klart underordnad den sociala och expressiva funktionen på diskussionsforumen.

Hemsidorna utnyttjas uppskattningsvis av tiotusentals medborgare med tillgång, kunskap och det mest avgörande efter tillgången och kunskapen – intresse.⁵ Cirka 65 procent av landets hushåll har tillgång till internet (Bergström, 2004a; 2004b; Landeström, 2005). Inkluderat tillgången på skolor och arbetsplatser blir siffran närmare 75 procent. Den digitala klyftan berör alltså mellan 25-35 procent av befolkningen. Den är avsevärd och ska inte underskattas, men tillgången och kunskapen är så pass utbredd att nätets deliberativa potential främst över-skuggas av att den politiska användningen är underordnad andra användningsområden. Intresset för att agera i rollen som medborgare på och genom nätet är relativt begränsat (jfr. Olsson, 2002a; 2004b).

Slutsats

Resultaten från SOM-rapporterna nummer 26 (Martinson, 2001) och 32 (Bergström, 2003) stödjer snarast den ovannämnda förstärkningshypotesen. Internet är inte ett demokratiserande medium där nya och bredare grupper mobiliserar och aktiverar sitt eventuella politiska intresse och gör sina röster hörda (jfr. Davis, 1999; Hill och Hughes, 1998; Olsson, 2004b; Wilhelm, 2000).

Ur ett deltagardemokratiskt perspektiv med deliberativa kvaliteter som demokratiutredningens medborgardygiga slutbetänkande (SOU, 2000) är det beklagligt att inte ännu fler använder de demokratiskt inriktade hemsidorna och andra alternativa motkrafter i internetoffentligheten. Hemsidorna är ett välkommet inslag i Sveriges medieideologiska blandmodell av den frihetliga och den socialt ansvarstagande modellen, eftersom de är decentraliserade och står fria från ekonomiska och politiska maktsfärer (jfr. Petersson, m.fl., 2005). De möjliggör för fri, öppen och spontan åsikts- och opinionsbildning som kan ifrågasätta de privata företagens och public service-bolagens hegemoni.

För bland annat *vegan.nu* – som är en av hemsidorna med bäst deliberativa möjligheter – har med-

lemsantalet ökat med flera tusen sedan starten (Dielemans och Qistbergh, 2001). Samma tendens är genomgående för alla av de mest välgjorda hemsidorna. Om politiskt deltagande är en dygd så pekar det – om än vagt – åtminstone i rätt riktning inför internetoffentlighetens framtid. Framför allt om värdet av ett nätverk står i proportion till hur stor andel av befolkningen som använder det (Wilhelm, 2000; 2004; Åström, 2004).

I förhållande till befolkningen i sin helhet är antalet involverade inte särskilt stort (se även Dahlgren, 2003c; 2004a). Frågan är hur många fler än de redan engagerade som är intresserade av att använda internet i politiska syften. Den politiska nätaktiviteten som nu kanske bara är i sin linda, kommer möjligtvis i ett historiskt perspektiv ha visat sig vara betydelsefull. Kanske kommer den att uppväga Habermas refeodaliserade offentlighet med delar av internetoffentligheten där fritt resonerande medborgare i ord och handling formulerar egna definitioner av politik och det politiska (2003/1981). Men den politiska nätaktiviteten kommer knappast att ha visat sig vara kompensande för senmodernitetens nyliberala tendenser mot urholkning av medborgarnas politiska makt och inflytande (jfr. Olsson 2002a).

Noter

1. Denna artikel utgår från min magisteruppsats *Större möjligheter än intresse. Medborgarkultur och deliberativ diskurs på svenska socialpolitiska hemsidor*, skriven vid Sociologiska institutionen, avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap, Lunds universitet, vårterminen 2005 (Holmquist, 2005).
2. Aktiviteter i gemenskaper och i offentliga sfärer bidrar till att skapa medborgarkulturer, en kulturell komponent av: värden, samhörighet, kunskap, praktiker, diskussion och identiteter som gör demokratin möjlig (Dahlgren, 2000; 2003a; 2003b; 2003c; 2004 (2004 är egentligen två texter, men med identiskt innehåll); Olsson, 2004a; 2005a). De sex kategorierna är integrerade och förstärker varandra i ett kretslopp. Idén om medborgarkulturer utgår från att medborgare är sociala aktörer och frågar vilka kulturella faktorer som kan påverka människors handlingar och kommunikation i de skiftande rollerna som medborgare. Medborgarkulturer måste vara förankrade i vardagslivet om de ska vara levande och ha någon betydelse. Det räcker inte med mer officiella uppfattningar. Teorin framhåller att mening, identitet och subjektivitet är viktiga element av politisk kommunikation. Medborgarrollen behöver självfallet inte alltid ha politi-

ska aspekter. Teorin vill poängtera den processuella och kontextuella dimensionen; vad som är politik är inte givet, utan konstrueras via ord och handling. Teorin förutsätter inte homogenitet bland medborgare, tvärtom antar den att det finns flera sätt på vilket medborgarskap och demokrati kan skapas. Genom att medborgarskap ses som en dimension av identitet, genereras inte ett fördefinierat, homogent och universellt medborgarskap. Däremot förutsätter den behovet av ett delat minimalt engagemang till demokratiseringen. Det innebär en förmåga att kunna se bortom den egna gruppens omedelbara intressen.

3. Med deliberativ diskurs syftas på politisk diskussion i offentligheten och dess betydelse för fri åsiktsbildning och inverkan på social, politisk och ekonomisk makt genom opinionsbildning i horisontell medborgardiskussion (jfr. Bjurström, m.fl., 2000; Björk och Peterson, 2002; Karlsson, 2004; Naurin, 2004; Premfors och Roth, 2004; Reinkainen och Reitberger, 2004). En grundläggande skillnad i termen diskurs, är den mellan en lingvistisk och en sociologisk tillämpning (Svensson, 2001). Den förra betonar de språkliga mönstren i tal och texter och den senare den sociala kommunikation som samtalet och texten är en del av. Det är den mer sociologiska tillämpningen som är aktuell.

4. Är den offentliga sfären en stor pluralistisk offentlig sfär som binder samman fysiskt rumsliga och diskursiva/sociala sfärer i medier, eller är det många mindre offentliga sfärer som utgör den offentliga sfären som helhet? Jag tar inte ställning i frågan, men jag utgår från att internet är en mycket viktig sådan (jfr. Bjurström, m.fl., 2000; Carlsson, 2002; Dahlgren, 2002; 2003a; Poster, 1998; Svensson, 2001).
5. Förutsättningarna kan även delas in i materiella, sociala och diskursiva resurser (Olsson, 2002a; 2004a; 2004b).

Litteratur

- Ahrne, G & Papakostas, A. (2004) "Hur mycket kan man hoppas på globala rörelser? Om sociala rörelser och politiska partier". I A. Sörbom (red.) *Den tömda demokratin – och vägarna tillbaka till makten*. Stockholm: Agoras Årsbok 2004, s. 130-145.
- Amnå, E. (2004) "Cykelvinster, Rosenbads brukarråd och onödiggjorda partier – om samhällsengagemangets skilda former och sällsamma utveckling". I A. Sörbom (red.) *Den tömda demokratin – och vägarna tillbaka till makten*. Stockholm: Agoras Årsbok 2004, (s. 94-112).
- Bauman, Z. (1999) *På spaning efter politiken*. Översättning Sven-Erik Torhell. Göteborg: Daidalos.
- Bennett, W.L. (2003a) "New Media Power: The Internet and Global Activism". I N. Couldry & J. Curran (eds.) *Contesting Media Power: Alternative Media in A Networked World*. Rowman and Littlefield, s. 17-37.
- Bennett, W.L. (2003b) "Communicating Global Activism: Strengths and Vulnerabilities of Networked Politics". *Information, Communication & Society*. <http://depts.washington.edu/ccce/Home.htm>
- Bennett, W.L. (2003c) "Branded Political Communication: Lifestyle Politics, Logo Campaigns, and the Rise of Global Citizenship". I M. Micheletti, A. Follesdal and D. Stolle (eds.) *The Politics behind Products*. New Brunswick, N.J.: Transaction Books. <http://depts.washington.edu/ccce/Home.htm>
- Bennett, W.L. (2003d) "Lifestyle Politics and Citizen-Consumers: Identity, Communication and Political Action in Late Modern Society". I J. Corner & D. Pels (eds.) *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynism*. Noida: Sage Publications, p. 137-150.
- Bennett, W.L. (2004) "Civic Learning in Changing Democracies: Challenges for Citizenship and Civic Education". Seattle: University of Washington, Center for Communication and Civic Engagement. <http://depts.washington.edu/ccce/Home.htm>
- Bergh, A. & Rubenson, D. (2001) "Tennis och politik – är deltagande en dygd?" I J. Strömbäck (red.) *En uthållig demokrati? Sju debattinlägg om Demokratiutredningen och demokratins framtid*. Jönköping: Uppsala Publishing House, s.12-41.
- Bergström, A. (2003) "Nät demokrati – en politisk jämlikhetsrevolution?". I H. Oscarsson (red.) *Demokratitrender*. Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 32) s. 159-177.
- Bergström, A. (2004a) "Internet". I U. Carlsson & U. Facht (red.) *MedieSverige 2004: Statistik och analys*. Göteborgs universitet: Nordicom-Sverige, s. 195-223.
- Bergström, A. (2004b) "Internetanvändningen fas II". I S. Holmberg L. & Weibull (red.) *Ju mer vi är tillsammans: Tjugosju kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 34), s. 319-328.
- Bjurström, E., Fornäs, J & Ganetz, H. (2000) *Det kommunikativa handlandet: Kulturella perspektiv på medier och konsumtion*. Nora: Nya Doxa.
- Björk, M & Peterson, A. (2002) "Motsättningar, makt och moderation; en introduktion". I M. Björk & A. Peterson (red.) *Vid politikens yttersta gräns: Perspektiv på EU-toppmötet i Göteborg 2001*. Stockholm/Ste-hag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, s. 9-18.
- Carlsson, M. (2002) "Nätet och medborgare i globaliseringsperspektiv". I P. Dahlgren (red.) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur, s. 291-322.
- Corner, J & Pels, D. (2003) "Introduction: The Re-styling of Politics". I J. Corner & D. Pels (eds.) *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynism*. London: Sage Publications, p. 1-18.
- Dahlgren, P. (2000) "Media, Citizenship and Civic Culture". I J. Curran & M. Gurevitch (eds.) *Mass Media and Society*. (3rd ed.). London: Edward Arnold, p. 310-328.
- Dahlgren, P. (2002) "Internetåldern". I P. Dahlgren (red.) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur, s. 13-38.
- Dahlgren, P. (2003a) *Internet, Public Spheres and Political Communication: Dispersion and Deliberation*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen, avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap.
- Dahlgren, P. (2003b) "Net-activism and the Emergence of Global Civic Cultures". European Doctoral Summer School in Communication and Media, University of Westminster, August 2003; 16th Nordic Conference on Media and Communication Research, Kristiansand, Norway, Aug. 2003.
- Dahlgren, P. (2003c) "Reconfiguring Civic Culture in the New Media Milieu". I J. Corner and D. Pels (eds.) *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynism*. London: Sage Publications, p. 151-170.
- Dahlgren, P. (2004) "Medborgarkultur i samtidens mediemiljö". I C-G. Holmberg & J. Svensson (red.) *Mediekulturer: Hybrider och förvandlingar*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, p. 53-79.
- Dahlgren, P. (2004) "Medborgarkulturer via medierna: en förutsättning för demokrati". I L. Nord & J. Strömbäck (red.) *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur, s. 405-430.

- Davis, R. (1999) *The Web of Politics: The Internet's Impact on the American Political System*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- de Jong, W., Shaw, M & Stammers, N (eds.) (2005) *Global Activism, Global Media*. London: Pluto Press.
- Dielemans, J & Quistbergh, F. (2001) *Motstånd*. Stockholm: Bokförlaget DN.
- Eriksen, O.E. & Weigård, J. (2000) *Habermas politiska teori*. Översättning J. Retzlaff. Lund: Studentlitteratur.
- Gustavsson, K. (2004) *Socialismens liv efter döden*. Stockholm: Atlas.
- Habermas, J. (2003/1981) *Borgerlig offentlighet: Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. Översättning J. Retzlaff (4: e uppl.). Lund: Arkiv moderna klassiker.
- Habermas, J. (1990) *Kommunikativt handlande: Texter om språk, rationalitet och samhälle*. Översättning M. Carleheden, m fl. Redigerade av A. Molander. Göteborg: Daidalos.
- Hill, K.A & Hughes, J.E. (1998) *Cyberpolitics: Citizen Activism in the Age of the Internet*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Holmberg, S & Oscarsson, H. (2004) *Väljare: Svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmquist, F. (2005) *Större möjligheter än intresse: Medborgarkultur och deliberativ diskurs på svenska socialpolitiska hemsidor*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen, Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap. <http://socbetbib.lu.se>, Xerxes – uppsatser i fulltext. (Magisteruppsats)
- Hubert, A & Caremier, B. (2000). *Democracy and the Information Society in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Jensen, K.B & Helles, R. (2005). "From Interactivity to Interaction? A Content Analysis of Websites as Public Resources for Political Participation". I K.B. Jensen (ed.) *The World Wide Web as Political Resource and Aesthetic Form*. Samfundslitteratur/Nordicom.
- Karlsson, C. (2004) "Den deliberativa drömmen och politisk praktik – samtalsdemokrati eller elitdiskussion?". I M. Giljam & J. Hermansson (red.) *Demokratis mekanismer*. Lund: Liber, s. 214- 230.
- Landeström, J. (2005) *IT i Sverige 2005: En bok om trender och utveckling inom IT i Sverige*. Exido och Dataföreningen. Lund: Studentlitteratur.
- Lundquist, L. (2001) *Medborgardemokratin och eliterna*. Lund: Studentlitteratur.
- Martinsson, J. (2001) "Den svenska nätopinionen". I S. Holmberg & L. Weibull (red.) *Land, Du välsignade?* Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 26) s. 311-322).
- McCaughey, M & Ayers, M.D (2003) "Introduction". I M. McCaughey & M.D. Ayers (eds.) *Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice*. (s. 1-21). New York & London: Routledge.
- Naurin, D. (2004) "Offentlighet – renar, försenar och väcker känslor". I M. Giljam & J. Hermansson (red.) *Demokratis mekanismer*. Lund: Liber, s. 231-246.
- Nerman, B. (1997) *Den offentliga lögnen*. Stockholm: Atlas.
- Olsson, T. (2002a) *Mycket väsen om ingenting: Hur datorn och internet undgår att forma till medborgarens tekniker*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Olsson, T. (2002b) "Politiskt deltagande i den digitala tidsåldern". I P. Dahlgren (red.) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur, s. 205-230.
- Olsson, T. (2004a). *Öndgängliga resurser: Om medier, IKT och lärande bland partipolitiskt aktiva ungdomar*. Media and Communication Studies Lund University, Research Report 2004:2, Lund: Sociologiska institutionen.
- Olsson, T. (2004b) *IT-visioner möter IT vardag: Om politisk kommunikation i retorik och praktik*. Sundsvall: Demokratiinstitutet (rapportserie nr 6).
- Olsson, T. (2005a) "Young Citizens, ICTs and Learning: A Design for a Study of the Media and Political Activity". I U. Carlsson (red.) *Nordicom-Information*, nr 1/2005, årgång 27. Göteborg: Nordicom, s. 67-75.
- Olsson, T. (2005b) *Alternativa resurser: Om medier, IKT och lärande bland ungdomar i alternativa rörelser*. Media and Communication Studies Lund University, Research Report 2005:1, Lund: Sociologiska institutionen.
- Papacharissi, Z. (2004) "The Virtual Sphere: The Internet as a Public Sphere". I F. Webster (ed.) *The Information Society Reader*. London and New York: Routledge, p. 379-392.
- Petersson, O. et al. (1998) *Demokrati och medborgarskap*. Stockholm: SNS förlag. (Demokratirådets rapport 2000)
- Petersson, O. et al.. (2000) *Demokrati utan partier*. Stockholm: SNS förlag. (Demokratirådets rapport 2000)
- Petersson, O. et al. (2005) *Mediernas integritet.*, Stockholm: SNS förlag. (Demokratirådets rapport 2005)
- Petersson, M. & Ribbhagen, C. (2003) "Förutsättningar för ett brett medborgarligt deltagande". I H. Oscarsson (red.) *Demokratitrender*. Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 32) s. 137-158.
- Poster, M. (1998) "Cyberdemokrati – Internet och det postmoderna subjektet". I O. Hemer & J.O. Nilsson (red.) *i Transformation: Kulturen i den virtuella staden*. Lund: Aegis förlag, s. 112-137.
- Premfors, R. & Roth, K. (2004). En demokratisyn och ett forskningsfält". I R. Premfors och K. Roth (red.) *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur, s. 7-22.
- Renikainen, J & Reirberger, M. (2004) "Kritiken av deliberativ demokrati". I R. Premfors & K. Roth (red.) *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur, s. 277-316.
- Salter, L. (2003) "Democracy, New Social Movements, and the Internet: A Habermasian Analysis". I M. McCaughey and M. D. Ayers (eds.) *Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice*. New York & London: Routledge, s. 117-144.
- SOU, 1999:126. *Politikens medialisering*. Demokratitredningens forskarvolym III. Stockholm: Fakta Info Direkt. SOU, 2000:1. *En uthållig demokrati! Politik för folkstyre på 2000-talet. Demokrati-*

- utredningens slutbetänkande*. Demokratiutredningen. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Strandbrink, P. (1998) "Det moderna medborgarskapets börda: Den liberala demokratins problem". *Häftet för kritiska studier*, nr 2, s. 49-61.
- Strömbäck, J. (2004) *Den medialiserade demokratin: Om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Kristianstad: SNS Förlag.
- Svensson, C. (2001) *Samtal, deltagande och demokrati i svenska TV-debattprogram*. Linköping: Linköping universitet, Institutionen för Tema – Tema Kommunikation.
- Sörbom, A. (2002) *Vart tar politiken vägen? Om individualisering, reflexivitet och görbarhet i det politiska engagemanget*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Sörbom, A. (2004) "Den tömda demokratin – och vägarna tillbaka till makten". I A. Sörbom (red.) *Den tömda demokratin – och vägarna tillbaka till makten*. Stockholm: Agoras Årsbok 2004, s. 6- 31.
- Sörbom, A. (2005) *När vardagen blir politik*. Stockholm: Atlas.
- Vera-Zavala, A. (2003) *Deltagande demokrati. En resa till latinamerika och tillbaka på jakt efter demokratins framtid*. Stockholm: Agora.
- Wilhelm, A. (1999) "Virtual Sounding Boards: How Deliberative is Online Political discussion?". I B.N. Hague & B.D. Loader (eds.) *Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age*. London and New York: Routledge, p. 154-178.
- Wilhelm, A. (2000) *Democracy in the Digital Age: Challenges to Political Life in Cyberspace*. New York and London: Routledge.
- Wilhelm, A. (2004) *Digital Nation: Toward an Inclusive Information Society*. Massachusetts: The MIT Press.
- Åström, J. (2004) *Mot en digital demokrati? Teknik, politik och institutionell förändring*. Örebro: Universitetsbibliotek.

